

رهنمودی بر تدوین طرح درس

هشت پرسش برای بهبود و اصلاح

اشاره

همان‌طور که می‌دانیم، طرح درس نقشه‌ای اندیشمندانه برای هدایت فرایند تدریس و فعالیت‌های آموزشی است که معلم بر پایه برنامه درسی و تجربه حرفه‌ای تهیه می‌کند.

هر معلمی می‌تواند به واسطه طرح درسی که تدارک دیده است، دانش‌آموزان را به سوی کسب تجربه‌های موفق یادگیری هدایت کند. البته خود نیز در این فرایند به رشد حرفه‌ای نائل می‌شود. در این مقاله رهنمودهایی برای بهبود جلسه درس به واسطه اندیشه به هنگام طرح درس ارائه شده‌اند که می‌توانند برای معلمان مفید واقع شوند.

کلیدواژه‌ها: طرح درس، تدوین نقشه تدریس، مدیریت کلاس درس، راهبرد آموزشی، تدریس اثربخش

توجه به رویکرد شما به تدریس، هشت پرسش مطرح می‌شود که ضرورت دارد آن‌ها را از خودتان بپرسید تا بتوانید طرح درس مناسب و مؤثری را برای کلاس درستان تهیه کنید. با هم این پرسش‌ها را مرور می‌کنیم:

روش‌های زیادی برای تدوین نقشه راه که دانش‌آموزان را به سوی کسب تجربه‌های موفق یادگیری هدایت کند، وجود دارد. احتمالاً تاکنون شما طرح درس‌هایی را نوشته‌اید و بر پایه آن در کلاس درس تدریس کرده‌اید. در این مقاله، بدون

هرگز بدون توجه نسبت به آنچه که دانش آموزان درباره درس می‌دانند، تدریس خودتان را شروع نکنید

مربوط به آن را به درستی انجام دهند، از حالت طبیعی خود خارج شود. شما می‌توانید از این مشکل به‌واسطه راهکارهای متفاوتی که در طرح درس در نظر گرفته‌اید، اجتناب کنید و در دام نیفتید. دانش‌آموزان در زمینه درس به کدام یک از چالش‌های در نظر گرفته شده نیاز دارند؟

من دوست دارم جلسه کلاس درس را با سخنرانی برای کل دانش‌آموزان کلاس شروع کنم. سپس آن‌ها را به گروه‌های کوچک تقسیم کنم و مواد و محتوای آموزش مورد نیازشان را در اختیارشان قرار دهم. آیا این روش انرژی و زمان بیشتری نیاز ندارد؟ بله نیاز دارد، اما فایده بیشتری نیز دارد.

اگر با گروه‌های کوچک کار می‌کنید، آن‌ها را به طور انعطاف‌پذیر تشکیل دهید. به این معنا که اگر دانش‌آموزی تمایل بیشتری به بحث با دانش‌آموزان داشت، گروهش را عوض کنید و به او اجازه دهید در بحث‌های سایر گروه‌ها نیز شرکت کند. در واقع، باید به این نکته توجه داشته باشید که تنها عامل ایجاد گروه‌ها نباید عامل مهارت علمی باشد. بنابراین، اگر متوجه شدید دو دانش‌آموز گروه نمی‌توانند به خوبی با یکدیگر کار کنند، گروه آن‌ها را تغییر دهید.

همچنین، برای دانش‌آموزانی که به سرعت از عهده تکالیف یا وظیفه محوله برمی‌آیند، طرحی در نظر داشته باشید. برای مثال، به آن‌ها اجازه دهید به عنوان دستیار شما، در انجام تکالیف به سایر دانش‌آموزان کمک کنند. این رفتار به آن‌ها کمک می‌کند همچنان در فعالیت‌های یادگیری - یاددهی درگیر و فعال باشند و از آن بهره کافی ببرند.

چه مواد و امکاناتی برای آموزش و یادگیری درس خوب است؟

فهرستی از وسایل و ابزارهای مورد نیازتان تهیه کنید. سپس درباره اینکه کدام ابزار می‌تواند در فرایند یاددهی - یادگیری مؤثر واقع شود، تصمیم بگیرید. برای نمونه، اگر شما تدریس با استفاده از تخته سیاه را دوست دارید، آن را داخل کلاس بیاورید و در جای مناسب قرار دهید.

جیم معلم دوره راهنمایی تحصیلی است و دوست دارد در شروع تدریسش به دانش‌آموزانش فرصت بدهد محتوای درس را مرور کنند. سپس آنان به سؤال‌هایی که برایشان مطرح می‌کند، به طور کتبی، شفاهی و یا رسم شکل پاسخ دهند. اما طرح درس مدرسه به او اجازه

به چه کسانی آموزش می‌دهم؟

دانش‌آموزان و نیازهای ویژه آنان را در زمینه موضوع درس ارزیابی کنید. از چه آموخته‌ها و تجربیاتی برخوردارند؟ چه توانایی‌هایی دارند؟ شخصیت کلاس درس شما چگونه است؟ (به این معنا که دانش‌آموزان خوش‌رفتار هستند و از رهنمودها و دستورالعمل‌ها پیروی می‌کنند یا شلوغ هستند و جنب‌وجوش زیادی دارند؟ آیا می‌توانند توصیه‌های آموزشی را درک کنند؟) به دانش‌آموزان و گروه‌هایی که عضوشان هستند، توجه کنید.

دانش‌آموزان در زمینه درس جدید چه آموخته‌ها و پیش‌دانسته‌هایی دارند؟

آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان را در زمینه آنچه می‌خواهید در کلاس درس به آن‌ها آموزش دهید مشخص کنید. زیرا طرح درس شما باید بر پایه آن‌ها ساخته و تدوین شود. در این باره، به تجربه آموزشی زیر توجه کنید. یک معلم با سابقه دوره ابتدایی چنین تعریف می‌کند: طرح درسی را برای تعریف و آموزش کسر تهیه کردم. وارد کلاس درس شدم و به آموزش پرداختم. فکر می‌کردم آموزش و تکالیف مربوط به آن ۲۵ دقیقه طول می‌کشد، اما هنوز درس را شروع نکرده، همه دانش‌آموزان موضوع درس را فهمیدند و تکالیف آن را در پنج دقیقه انجام دادند. از این سرعت عمل آن‌ها متحیر شدم. سپس دانش‌آموزی دستش را بالا برد و گفت: «من تکالیف و مثال شما را چند سال پیش که به برادرم آموزش می‌دادید، دیده بودم. من چیزی درباره کسر نمی‌دانم، اما این تمرین شما را می‌دانستم.» سایر دانش‌آموزان نیز حرف او را تأیید کردند و گفتند آنچه را که او می‌داند، ما نیز می‌دانیم. این معلم کهنه‌کار از اشتباه خودش درس گرفت و چنین توصیه کرد که: «هرگز بدون آگاهی از آنچه دانش‌آموزان در مورد درس می‌دانند، تدریس خود را شروع نکنید. در واقع، تدریس خود را با این پرسش که درباره درس جدید چه می‌دانند، شروع کنید. این مطلبی بود که آن دانش‌آموز ظرف ۱۵ ثانیه به من آموزش داد.»

چگونه می‌توانم متناسب با توانایی دانش‌آموزان تدریس کنم؟

جلسه درس می‌تواند بر اثر اینکه برخی از دانش‌آموزان خیلی سریع متوجه درس شده و تمرین

همیشه برای دانش آموزانی که به سرعت از عهده تمرین یا تکالیف درسی برمی آیند، طرحی در نظر داشته باشید

این کار را نمی دهد. همین عامل، در فرایند تدریسش مانع ایجاد می کند. زیرا طرح درس مدرسه بر شیوه های مرسوم غیرفعال مبتنی است و در کلاس درس جوی ملال آور ایجاد می کند. بنابراین، او مجبور شد تمام محتوای درسش را تغییر دهد تا بتواند کلاس درس پرشوری برای دانش آموزانش فراهم کند.

بنابراین، ما نباید از یادگیری روش های جدید مانند نحوه استفاده از ابزارها و فناوری های گوناگون اجتناب کنیم. در سال اول تدریس، با یک تابلوی سفید تعاملی آموزش می دادم. همیشه تدریس با استفاده از فناوری برایم جذاب است، اما در آن زمان، استفاده از این گونه تابلوهای تعاملی برایم به صورت مواجهه با غولی جلوه می کرد. خوشبختانه، برنامه درسی علوم به گونه ای بود که هر جلسه باید از آن استفاده می کردم. به همین خاطر، به مرور توانستم طرز استفاده از آن برای تدریس را یاد بگیرم. دانش آموزانم نیز مرا بابت تلاشی که به خرج دادم، تشویق می کردند.

آیا خودم برای تدریس آمادگی دارم؟

هنرپیشه ها و ورزشکاران بارها نقش خود را مرور می کنند یا بازی های متعددی را می بینند و تجزیه و تحلیل می کنند تا برای نقش و بازی خود آماده شوند. لذا ما نیز به عنوان معلم باید همین عمل را انجام دهیم. یعنی باید مشخص کنیم آیا می دانیم به چه چیزهایی نیاز داریم؟ چه کارهایی باید انجام دهیم؟ آیا بر محتوا و روش تدریسی که در طرح درس مشخص کرده ایم، تسلط داریم؟ هر وقت احساس کردیم در این زمینه از آمادگی کافی برخورداریم، وارد عمل شویم. در غیر این صورت، ضرورت دارد قبل از حضور در کلاس درس، آمادگی خود را بالا ببریم.

دانش آموزانم چه نقشی در فرایند تدریس دارند؟

آلن زو، مربی مهدکودک، همیشه طرح درس صامتی دارد. او می گوید، در کلاس درس آهسته قدم بزنید، بدون اینکه حرفی بزنید. آن وقت متوجه خواهید شد دانش آموزان چگونه از حرکات و اعمال شما یاد می گیرند. وسوسه ای صرفاً اغوا کننده برای ادغام ایده ها با طرح درس وجود دارد. من دوست دارم جزئیات بیشتری به طرح درس اضافه کنم، نه فقط مربوط به آنچه آموزش می دهم، بلکه مشخص می کنم چگونه دانش آموزان می توانند مطالب درسی را درک کنند. از نظر من، این نوع طرح درس در کلاس درس عملی و قابل اجرا خواهد بود. در واقع، جزئیاتی که به طرح درس اضافه می کنم، بر پایه پرسش هایی مانند آیا دانش آموزان باید گروهی فعالیت کنند؟ آیا آن ها ضرورت دارد برای انجام تکالیف محوله در کلاس درس حرکت و جایشان را عوض کنند؟ آیا آن ها خودشان به تنهایی باید کارشان را انجام دهند و می توانند درباره کارهای دیگران نیز مطالعه کنند؟ لذا با پاسخ دادن به این پرسش ها می توانم به جزئیات بیشتری در طرح درسم توجه کنم. در واقع، از این طریق متوجه می شوم دانش آموزان چگونه باید در کلاس درس عمل کنند تا اهداف تدریسم تحقق پیدا کنند.

مدیران مدارس خیلی دوست دارند دانش آموزان را در حال انجام فعالیت های آموزشی ببینند. بنابراین،

چگونه متوجه شوم دانش آموزان محتوای آموزش را یاد گرفته اند و آنان نیز چگونه متوجه شوند از شرکت در کلاس درس و انجام فعالیت های آن چه دستاوردهایی داشته اند؟

آیا برای بررسی فعالیت های گروهی دانش آموزان از چک لیست استفاده می کنید؟ آیا می خواهید کارهای کلاسی دانش آموزان را جمع آوری کنید؟ آیا می خواهید آزمون های مختصری را در مورد آن ها اجرا کنید؟ اگر می خواهید این کارها را انجام دهید، بدانید که این ها روش های خوبی برای کنترل و نظارت بر یادگیری دانش آموزان به شمار می روند. بنابراین، در طرح درس خودتان، علاوه بر این ها، تعدادی سؤال نیز در نظر بگیرید که با استفاده از آن ها بتوانید دانش آموزان را، بعد از اتمام فعالیت های محوله، به خوداندیشی تشویق و ترغیب کنید. مانند اینکه: چرا این کار یا فعالیت را انجام دادید؟

معرفی کتاب:

مبانی طراحی آموزشی

مؤلفان: دکتر داریوش نوروزی و دکتر سیدعباس رضوی

ناشر: سمت قیمت: ۱۸۵۰۰ تومان

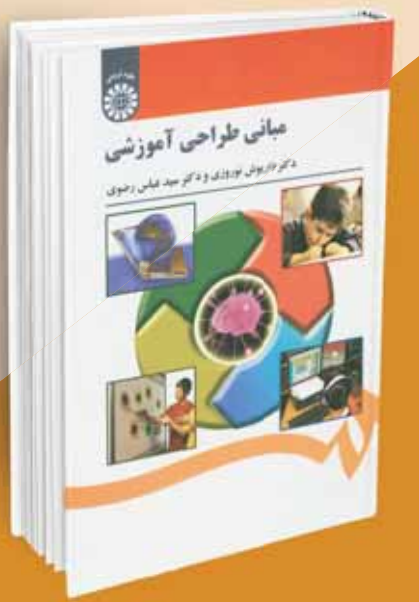
چاپ ششم: ۱۳۹۵ | تلفن: ۰۲۱ - ۴۴۲۴۶۲۵۰

کتاب حاضر مباحث اصلی و کلی در طراحی آموزشی یا مبانی آن را عرضه می‌کند. با مطالعه این کتاب، با طراحی آموزشی بیشتر آشنا می‌شوید و جغرافیای علمی آن را بهتر درک می‌کنید. هر چند این کتاب، به طور تخصصی شما را برای طراحی آموزشی براساس الگوی خاصی آماده نمی‌کند، لیکن معرفی و طرح الگوهای طراحی آموزشی، و فرایند و عناصر طراحی آموزشی را به تصویر می‌کشد. از سوی دیگر، به سبب طرح مباحث نوین در آموزش، از جمله یادگیری الکترونیکی، مباحث سودمندی را در بر دارد. پس از مطالعه آن با مفاهیم اساسی، جایگاه، سیر تاریخی، عناصر، فرایند و الگوهای طراحی آموزشی آشنا می‌شوید و می‌توانید تا اندازه‌ای از آن‌ها در طراحی آموزشی استفاده کنید. بدون شک تسلط در طراحی آموزشی نیازمند مطالعه کتاب‌های بیشتری است.

مطالعه این کتاب به متخصصان علوم تربیتی، به ویژه طراحان آموزشی و متخصصان فناوری آموزشی، کارشناسان آموزش در سازمان‌ها و مراکز آموزشی، دانشجویان رشته علوم تربیتی، کارآموزان دوره‌های تربیت معلم، معلمان و مربیان و همه کسانی که به طریقی با طراحی آموزشی سر و کار دارند، توصیه می‌شود.

کتاب در شش فصل به شرح زیر تنظیم شده است:

- ♦ فصل اول: مفاهیم و کلیات
- ♦ فصل دوم: رویکردهای یادگیری و طراحی آموزشی
- ♦ فصل سوم: مروری تاریخی بر طراحی آموزشی
- ♦ فصل چهارم: فرایند و عناصر طراحی آموزشی
- ♦ فصل پنجم: نظریه‌ها و الگوهای طراحی آموزشی
- ♦ فصل ششم: طراحی آموزشی در محیط‌های الکترونیکی

چه چیزی یاد گرفتید؟ چگونه می‌توانید از این آموخته‌ها استفاده کنید؟ پرسش‌هایی مانند این‌ها، به دانش‌آموزان کمک می‌کنند بتوانند از اطلاعات و تجربه‌هایی که کسب کرده‌اند آگاه شوند و به زمینه‌های کاربرد آن‌ها پی ببرند.

چگونه می‌توانم این کلاس درس را مدیریت کنم؟

همیشه به یاد داشته باشید، برنامه درسی و مدیریت کلاس درس باید توأم باشند. اگر قدرت مدیریت کلاس درس را نداشته باشید، قادر نخواهید بود تدریس کنید. بنابراین، ضرورت دارد مهارت‌های مدیریتی خود را افزایش دهید. در غیر این صورت، باید از خودتان بپرسید چگونه می‌توانید با چالش‌های کلاس درس مواجه شوید؟ آیا دانش‌آموزان می‌توانند به هنگام چالش خودشان را مدیریت کنند؟ اگر پاسخ شما به این پرسش منفی است، این نکته موضوع خوبی است که در تدوین طرح درس به آن توجه کنید و آموزش مهارت‌های خود مدیریتی را در آن لحاظ کنید. بنابراین، اگر هم خودتان و هم دانش‌آموزانتان توانایی مدیریت رفتارهایتان را نداشته باشید، یقیناً طرح درس شما در اجرا با شکست مواجه خواهد شد.

البته آنچه از نظر گذشت، فهرست کاملی از پرسش‌هایی نیست که به هنگام تدوین طرح درس باید از خودتان بپرسید، بلکه نمونه‌ای از آن‌هاست. شما در تدوین طرح درس، همیشه باید سؤال‌هایی را حسب مورد و شرایط مطرح کنید و به آن‌ها پاسخ دهید و نتیجه را در طرح درستان اعمال کنید. حتی طرح درس خودتان را بر پایه پاسخی که به پرسش‌ها می‌دهید، بارها و بارها اصلاح و بازنویسی کنید.

طرح درس خوب، سندی زنده است، نه مجموعه‌ای از مطالب و نکات بی‌ربط؛ بلکه سندی که به هنگام تدریس و مشارکت در فعالیت‌های کلاس درس شما را هدایت می‌کند و به تفکر درباره نحوه تدریس‌تان وامی‌دارد. مرور طرح درس به شما فرصتی می‌دهد تا برای تدوین بهتر و مؤثرتر آن، قبل از اجرایش در کلاس درس، اقدام کنید. از این طریق، شما می‌توانید به سوی تدریسی اثربخش گام بردارید؛ تدریسی که از شما یک معلم حرفه‌ای می‌سازد تا همیشه در ذهن دانش‌آموزانتان معلمی موفق و مؤثر باقی بماند.

* منبع

1. Kriegel, otis. (2016). Eight Questions for Better Lessons. Magazine Educational leadership. october 2016, vol 74, No 2.